

ΠΡΑΣΙΝΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ (Ιούλιος 2010)

Συγγραφέας: ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΠΙΛΑΝΗΣ

Η σχέση του τουρισμού με το περιβάλλον είναι άμεση, καθώς το περιβάλλον αποτελεί τον κατ' εξοχήν πόρο-θέλγητρο για την τουριστική δραστηριότητα. Είναι το στοιχείο που εμπλουτίζει την ελκυστικότητα ενός προορισμού. Ως «περιβάλλον» θεωρείται το φυσικό και το δομημένο-πολιτιστικό πλαίσιο, δηλαδή τόσο τα στοιχεία της φύσης (βιοτικά και αβιοτικά) - το κλίμα και ο καιρός, η γη και τα εδάφη της, η τοπογραφία, η γεωλογία, το νερό, η πανίδα, η χλωρίδα και τα οικοσυστήματα - όσο και τα ανθρωπογενή στοιχεία, κυρίως όλα τα είδη κτιρίων και τα οικιστικά σύνολα, καθώς και οι αρχαιολογικοί και ιστορικοί χώροι. Ο τουρισμός μπορεί να δημιουργήσει θετικές, αρνητικές ή μη υπολογίσιμες επιπτώσεις στο περιβάλλον ανάλογα με το πώς έχει σχεδιαστεί και εφαρμοστεί η ανάπτυξή του και ανάλογα με το μοντέλο ανάπτυξης που έχει ακολουθηθεί.

Οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις είναι αποτέλεσμα των πιέσεων που δημιουργεί ο τουρισμός στο περιβάλλον, δεδομένου ότι, όπως και κάθε άλλη ανθρώπινη δραστηριότητα, χρειάζεται (μαζί με το κεφάλαιο και το ανθρώπινο δυναμικό) γη και φυσικούς πόρους ως εισροές για την παραγωγική διαδικασία, ενώ ταυτόχρονα με την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών παράγονται και κάθε είδους απόβλητα. Το «πρασίνισμα» του τουρισμού έχει στόχο τη μείωση των πιέσεων προς το περιβάλλον μέσα από τη βελτίωση των επιδόσεων των οικονομικών δραστηριοτήτων. Ο στόχος αυτός εξυπηρετείται και από την αξιοποίηση των φυσικών πόρων για τη δημιουργία τουριστικών προϊόντων ειδικού ενδιαφέροντος.

Οι περιβαλλοντικές πιέσεις που προέρχονται από τον τουρισμό είναι δύο ειδών:

Οι μόνιμες, οι οποίες προέρχονται από τη δημιουργία τουριστικών υποδομών και ανωδομών, αλλά και των γενικών υποδομών που χρησιμοποιούνται από τον τουρισμό. Οι κατασκευές αυτές αλλάζουν τις χρήσεις γης, «αστικοποιώντας» το περιβάλλον, δημιουργώντας επιπτώσεις τόσο στο τοπίο (σε ό,τι αφορά στις εκτός οικισμών περιοχές) όσο και στην ποιότητα του αστικού περιβάλλοντος (εντός οικισμού παρεμβάσεις).

Οι εποχικές, οι οποίες προέρχονται από τη λειτουργία των τουριστικών επιχειρήσεων κάθε είδους και αφορούν την κατανάλωση νερού και ενέργειας, την παραγωγή υγρών, στερεών και αέριων αποβλήτων, αλλά και θορύβου.

Ισχυρότερες πιέσεις από τον τουρισμό δέχονται οι οικολογικά ευαίσθητες περιοχές όπως τα νησιά, οι παράκτιες και οι ορεινές περιοχές. Ειδικότερα στην Ελλάδα οι νησιωτικές περιοχές συγκεντρώνουν περισσότερο από το 60% της τουριστικής δραστηριότητας.

Κατά συνέπεια, οι επιπτώσεις στο περιβάλλον είναι χωρικά εστιασμένες και αφορούν:

Την υποβάθμιση του τοπίου και την αλλοίωση των πολιτιστικών χαρακτηριστικών και μνημείων που έχουν σημαντική επίπτωση στην ποιότητα της τουριστικής εμπειρίας και έχουν υποβαθμίσει άμεσα την ποιότητα του παρεχόμενου τουριστικού προϊόντος.

Την υποβάθμιση της φύσης (κυρίως των περιοχών με ειδικό ενδιαφέρον για τη βιοποικιλότητά τους) που δεν έχουν επιπτώσεις μόνο στην ικανότητα του περιβάλλοντος να παρέχει αγαθά και υπηρεσίες, αλλά και του τουρισμού να αναπτύξει νέα προϊόντα ειδικού ενδιαφέροντος και υψηλής προστιθέμενης αξίας.

Την ενίσχυση της τάσης απερήμωσης -ειδικά στη μεσογειακή λεκάνη- που θα έχει σοβαρότατες συνέπειες στην ικανότητα συντήρησης της ζωής σε μεγάλες περιοχές, ειδικά αν συνεχιστούν οι κλιματικές αλλαγές.

Τη μείωση των υδατικών αποθεμάτων και την καταστροφή του υδροφόρου ορίζοντα σε πολλές νησιωτικές και παράκτιες περιοχές, που οδηγεί σε οικολογικές διαταραχές και σε έργα υψηλού κόστους.

Η αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων μπορεί να επιτευχθεί είτε (α) μέσα από αμιγώς περιβαλλοντικές πολιτικές, οι οποίες βρίσκουν εφαρμογή στον τουρισμό, είτε (β) μέσα από τουριστικές πολιτικές, οι οποίες λαμβάνουν υπόψη τα περιβαλλοντικά προβλήματα και αξιοποιούν τους περιβαλλοντικούς πόρους.

Στην πρώτη περίπτωση:

+ Ο χωροταξικός σχεδιασμός αποτελεί μια κατ' εξοχήν περιβαλλοντική πολιτική, η οποία στοχεύει στο να περιορίσει τα κακώς κείμενα του τουρισμού, με το να θέτει όρους και κανόνες για τη δόμηση, τη χωροθέτηση των μονάδων κ.λπ., βάσει και περιβαλλοντικών κριτηρίων. Βασικός στόχος της χωροταξίας είναι να αντιμετωπίσει εκ των προτέρων τα περιβαλλοντικά θέματα, να χωροθετήσει δηλαδή με τέτοιο τρόπο τις μονάδες και τις δραστηριότητες ώστε να μην προκύψουν προβλήματα στο περιβάλλον του προορισμού. Ένας χωροταξικός σχεδιασμός για τον τουρισμό θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη το τοπίο και να μην το αλλοιώνει, τα σημαντικά φυσικά και πολιτιστικά μνημεία της περιοχής, ούτως ώστε να τα αξιοποιεί αλλά να μην τα υποβαθμίζει, τη φέρουσα ικανότητα των προορισμών ώστε να μην την υπερβαίνει κ.λπ.

+ Η αξιοποίηση των αρχών της βιοκλιματικής αρχιτεκτονικής μπορεί να περιορίσει σημαντικά τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις των τουριστικών μονάδων σε ό,τι αφορά τη χρήση ενέργειας. Βάσει των αρχών αυτών επιτυγχάνεται η μείωση των απωλειών θερμότητας και η αύξηση της φυσικής σκίασης, έτσι ώστε να απαιτείται πολύ λιγότερη ενέργεια για την ψύξη/θέρμανση των μονάδων, με την αντίστοιχη μείωση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

+ Η υιοθέτηση των συστημάτων περιβαλλοντικής πιστοποίησης - διαχείρισης μπορεί επίσης να συμβάλει στη μείωση των περιβαλλοντικών πιέσεων των τουριστικών μονάδων. Σύμφωνα με τις αρχές των συστημάτων αυτών (π.χ. EMAS, ISO 14001, τοπικά σύμφωνα ποιότητας κ.λπ.), επιτυγχάνεται η μείωση στη χρήση νερού, ενέργειας, χημικών απορρυπαντικών, η μείωση της ποσότητας των παραγόμενων απορριμμάτων και αποβλήτων κ.λπ. Οι δράσεις αυτές στοχεύουν όχι μόνο στην περιβαλλοντική προστασία, αλλά και στη μείωση του λειτουργικού κόστους των μονάδων και στη βελτίωση της δημόσιας εικόνας τους προς τους τουρίστες-καταναλωτές.

Στη δεύτερη περίπτωση:

+ Η αξιοποίηση των προστατευόμενων περιοχών και η ανάδειξή τους ως τουριστικών προϊόντων αποτελεί συνήθη διεθνή πρακτική, που με την ανάπτυξη

μορφών τουρισμού ειδικού ενδιαφέροντος με κέντρο το περιβάλλον μπορούν να συμβάλλουν: στη διατήρησή του περιβάλλοντος, στη διαφοροποίηση του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος, στην επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου, στην ενίσχυση και στη διαφοροποίηση της απασχόλησης, π.χ., με τη δημιουργία Κέντρων Περιβαλλοντικής Ενημέρωσης, την πώληση τοπικών προϊόντων, την εισαγωγή ρηξικέλευθων διαδικασιών παραγωγής αγαθών-υπηρεσιών, τη διαχείριση πόρων κ.λπ. Επιτυχημένα παραδείγματα ειδικών μορφών τουρισμού που αναδεικνύουν το περιβάλλον αποτελούν: η παρακολούθηση πουλιών και γενικότερα της φύσης, η ανάδειξη παραδοσιακών επαγγελμάτων - δραστηριοτήτων συνδεδεμένων με τη φύση, η ανάπτυξη του περιπατητικού τουρισμού με τη συντήρηση των μονοπατιών με ταυτόχρονη ανάδειξη και άλλων στοιχείων της φύσης και του πολιτισμού, η ανάπτυξη του αγροτουρισμού με τη διατήρηση παλαιών κτισμάτων, της τοπικής γεωργικής παραγωγής μικρής κλίμακας και παραδοσιακών μονάδων και διαδικασιών επεξεργασίας τοπικών πρώτων υλών κ.λπ.

+ Η αξιοποίηση της τοπικής βιοποικιλότητας για την παραγωγή τοπικών προϊόντων από παραγωγικές μονάδες μικρής κλίμακας, οι οποίες

Τα παραπάνω μπορούν να επιτευχθούν με:

Ενεργοποίηση των φορέων των προ ορισμών, ώστε η αξιοποίηση του νομοθετικού πλαισίου (π.χ. σχέδια χρήσεων γης, σχέδια διαχείρισης υδατικών πόρων, προώθηση συστημάτων ανακύκλωσης κ.ά.) να επιτρέψει ταυτόχρονα την προστασία των περιβαλλοντικών πόρων και τη βελτίωση του παραγόμενου τουριστικού προϊόντος. Εργαλεία όπως τα Τοπικά Σύμφωνα Ποιότητας, η Local Agenda 21, τα ΣΧΟΟΑΠ και τα ΓΠΣ επιτρέπουν την επίτευξη των στόχων μέσα από τη διαβούλευση των τοπικών κοινωνιών.

Προσαρμογή του θεσμικού πλαισίου σε εθνικό επίπεδο, ώστε να τεθούν οι βασικές αρχές προστασίας του περιβάλλοντος και να θεσπιστούν αποτελεσματικοί μηχανισμοί παρακολούθησης και ελέγχου, τόσο στη φάση της κατασκευής όσο και κατά την περίοδο λειτουργίας των τουριστικών επιχειρήσεων.

Το «πρασίνισμα» των ανθρώπινων δραστηριοτήτων αποτελεί σήμερα μονόδρομο για τις ανθρώπινες κοινωνίες. Το «πρασίνισμα» του τουρισμού αποτελεί και ευκαιρία

για στροφή σε άλλο μοντέλο ανάπτυξης.

Το άρθρο δημοσιεύθηκε στο ένθετο «ΒΗΜΑ ΙΔΕΩΝ» της Εφημερίδας «ΤΟ ΒΗΜΑ», στις 2 Ιουλίου 2010.